



## TÜRKİYE'YE GÖÇ ETMİŞ İRANLI KADINLARIN SOSYO- EKONOMİK DURUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

### THE EXAMINATION OF SOCIO-ECONOMIC STATUS OF IRANIAN IMMIGRANT WOMEN IN TURKEY

Sayra LOTFI<sup>1</sup>- Sena PORSUK<sup>2</sup>

#### Öz

Bu araştırmada, Türkiye'ye göç eden İranlı kadınların ekonomik, sosyal ve eğitim durumları incelenmiştir. Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde yaşayan ve Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma İstanbul genelinde bulunan 101 İranlı göçmen kadın ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama aracı olarak "Anket Formu" kullanılmıştır. Veriler SPSS 20.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı nitelikteki frekans analizlerinden faydalanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre İranlı göçmen kadınların; yarısından fazlasının evli olduğu, çoğunun üniversite mezunu olduğu, çoğunun Türkiye'de eğitimlerine devam edemediklerini ve düzenli bir işte çalışmadıklarını, iş bulma konusunda zorluk yaşadıklarını, katılımcıların çoğunun sosyal yardım almadıklarını, dil, eğitim, sosyal ve ekonomik olarak sorun yaşadıklarını ortaya çıkarmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** İranlı kadın, Göçmen, Ekonomi, Sosyal, Eğitim

#### Abstract

This research has examined the socio-economic status and the level of education of Iranian immigrant women in Turkey. The universe of the research consists of Iranian immigrant women living in Istanbul. This research was conducted on 101 Iranian immigrant women all over Istanbul. "Questionnaire Form" was used as the research's data collection tool. The data were analyzed using the SPSS 20.0.. Frequency Analysis, a descriptive statistical method, was utilized in the analysis of the data. According to the results of the research, it has shown that more than half of Iranian immigrant women are married, most of them have undergraduate degree, most of them cannot continue their education in Turkey but they do not work in a regular job, they have difficulty in finding a job, that most of the participants do not receive social assistance, most of them have problems about language, education, and socio-economic status.

**Keywords:** Iranian woman, Immigrant, Economic, Social, Education

<sup>1</sup> Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü, [slotfi@medipol.edu.tr](mailto:slotfi@medipol.edu.tr), Orcid: 0000-0003-3352-0152

<sup>2</sup> Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul Medipol Mega Üniversite Hastanesi, [sena.porsuk@hotmail.com](mailto:sena.porsuk@hotmail.com), Orcid: 0000-0002-3478-040X

*Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi: 08.04.2020 – Kabul Tarihi: 13.02.2021*

*DOI: 10.17755/esosder.728170*

*Atf için: Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2021;20(78): 1047-1059*

## 1. GİRİŞ

İnsanlar süregelen bir yaşam boyunca eğitim, ekonomik, siyasal ve sosyal gibi bazı nedenlerden dolayı göç etmiştir. Göç olgusunu göçün nedeni, göç edilen bölgenin uzaklığı ve göç eden bireylerin özellikleri şeklinde sıralamak mümkündür.

Göç genel anlamıyla iki ayrı başlık altında incelenmektedir. Bunlardan iç göç, bireyin ülke içerisinde yer değiştirme hareketi olarak tanımlanırken, dış göç ülkeler arasında yapılan göçü ifade etmektedir (Bayraklı, 2007). Göç olgusunda yer alan mülteci, sığınmacı ve göç kavramları birbirlerinin yerine kullanılan, aynı anlama geldiği düşünülen terimlerdir. Fakat bu üç terim, birbirinden farklı olguları temsil etmektedir (Bozbeyoğlu, 2015). Göç, toplulukları ve toplumları etkileyen, pozitif ve negatif yönlü etki oluşturabilen bir olgudur (Özdemir, 2008). İnsanların doğduğu ve yaşadığı topraklar arasında bir bağ vardır. İnsana bir yere ait olma, milli benlik, kimlik veren bu bağ insanların fiziki ve sosyal çevresinin gelişmesinde çok önemli bir etkidir (Ekici, 2015).

Göç kavramı da kendi içinde çeşitlere ayrılmaktadır. Bunlar: *Mübadele göç*; belirli bir anlaşmaya dayanan iki veya daha fazla ülke nüfuslarının yer değiştirmesi ile gerçekleşen göç türüdür. Özellikle bir savaşın sonucunda ülkelerin değişen sınırlarının, başka ülkenin eline geçmesi durumunda o topraklarda kalan nüfusun kendi ülkesine dönmek istemesiyle başvurduğu bir yöntemdir (Sayın, Uslanmaz ve Aslangiri, 2016). *Beşin göçü*; düşünen, üreten, iyi eğitim görmüş donanımlı iş gücüne sahip kişilerin çalışmak veya araştırma yapmak amacıyla başka bir ülkeye gidip kendi ülkelerine dönmeleri durumudur (Kandemir ve Bakırtaş, 2010). *Doğal afetin neden olduğu göçler*; son dönemde yaşanan zarar azaltma çalışmalarına ve afet yönetim sistemlerinin risk temelli yapılmasına rağmen hala yaşanmaktadır. Nüfus artışı ve afetlerden etkilenen insan sayısı duruma paralel olarak artmaktadır. Bu sebeple afetlere bağlı göçler de artış göstermektedir (Varol ve Gültekin, 2016). Türkiye'nin bulunduğu konumu ile Afrika, Avrupa ve Asya kıtalarına köprü oluşturması, komşu ülkeler tarafından göç için tercih edilmesinde önemli bir etkidir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu araştırmaya göre 2016 yılında Türkiye'de net göç sayısı 202.961 iken, 2017 yılında 466.333'tür (TÜİK 2016-2017). Göç sürecinden kadınlar ve çocuklar diğer kesimlere göre daha fazla etkilenmektedir. Göç süreci onlar için sarsıcı bir deneyim taşımaktadır. Bu sarsıcı deneyim birçok risk faktörünü de beraberinde getirir. Bunlar; sosyal, psikolojik, fiziksel, çevresel ve sağlık alanındaki risk faktörleri olarak sıralanabilir (Topçu, 2006). Göç sürecine uyum sağlamada kadınlar erkeklere oranla psikolojik ve duygusal olarak daha fazla etkilenmektedir (Şeker ve Uçan, 2016). Kadınların göç sebeplerinden birisi olan bağlantılı göç, aileyi oluşturan bireylerin bir sebep ile erkek üyeyi takip etmesidir. Bu sebepler iş, sağlık yahut eğitim ihtiyacıdır. Göç edilen toplumsal çevrenin yaşam biçimi, kültürü, dil farklılığı, kötü çalışma şartları göçmen kadınların başlıca sosyal sorunlarıdır. Göç sürecinden önce de geleneksel aile yapısı içinde ev içi roller yüklenen, belli otoriteler tarafından baskı altında olan kadınlar bu süreçte en çok etkilenen grubu temsil etmektedir (Arslan, 2012). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kadınlar dezavantajlı konuma düşmekte, göçmen kadınlar ise bu durumdan daha fazla zarar görmekte, yoğun bir toplumsal baskı altında kalmaktadır. Katı şeriat kurallarıyla toplumu baskılayan otoriter kişinin yarattığı sınır çizgileri içinde kalmaya dayatılan İranlı kadınlar, bağımsızlık mücadelesi için göç edebilmektedirler. Kendi sınır çizgilerini kendileri çizmek için mücadele göstermektedirler.

Yurt dışından Türkiye'ye göç eden kişilerin sayısı 2019 yılında, bir önceki yıla göre %17,2 artarak 677 bin 42 kişi olmuş, göç eden nüfusun %54,4'ünü erkekler, %45,6'sını ise kadınlar oluşturmuştur. Yurt dışından gelen nüfusun 98 bin 554'ünü Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) vatandaşları, 578 bin 488'ini ise yabancı uyruklu nüfus oluşturmuştur. Türkiye'ye 2019

yılında göç edenlerin illere göre dağılımı incelendiğinde, %45,3 oranı ile en fazla göç alan ilin İstanbul olduğu görülmüştür (TÜİK, 2020).

Türkiye’de çok farklı göçmen gruplarının bulunduğu bilinmekle birlikte 2019 yılında Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu nüfusun %7,3’inin İran vatandaşı olduğu tespit edilmiştir. Her geçen yıl İranlı göçmenlerin sayılarının arttığı ve İran’ın Türkiye’ye göç eden ülkeler arasında 5. sırada yer aldığı, Türkiye İstatistik Kurumu ve İç İşleri Bakanlığı’nın göç istatistiklerinde de görülmektedir. Güncel olması bakımında incelenen 2016-2018 yılları arası istatistiklere göre, Türkiye’ye göç eden İranlıların sayısının 2016 yılında 15.539 kişi iken İranlı kadınların sayısının 8.323; 2018 yılında 31.922 iken İranlı kadınların sayısının 15.174 olduğu bilinmektedir. 2019 yılında ise Türkiye’de 42.351 İranlı göçmen olduğu, bunların 23.531’ inin erkek, 18.820’ sinin kadın olduğu belirlenmiştir(TÜİK, 2019-2020). Türkiye’ye göç eden İranlı nüfusun yarısını kadınların oluşturması, Türkiye’de ciddi sayılarda İranlı göçmen kadının yaşadığını göstermektedir. Yapılan araştırmalar göç durumlarında kadınların daha fazla olumsuz etkilediğini belirtmekte ve özellikle İranlı göçmen kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, şiddet, ekonomik ve politik nedenlerden dolayı göç etmek zorunda olduğunu göstermektedir (Khodaviren, 2015; Buz, 2007). Göç etmiş bireylerin ekonomik güç elde etme oranları oldukça yetersizdir. Göçmenler yeni yerleştikleri ülkede ekonomik olarak dezavantajlı grubu temsil etmektedir. Türkiye’de iş bulmakta zorlanan ve İran’daki ambargo sebebiyle ailelerinden para alamayan İranlı göçmenler ekonomik zorluk çekmektedirler. Göçmenlerin ülkeye gelmesi ve kalmaları ülkenin ekonomik sermayesinin olup olmasına bağlıdır. İran vatandaşları Türkiye’ye giriş yaparken 90 günlük turist vizesini kullanabilmektedir. Böylelikle ülkeye giriş çıkış yaparak bu şekilde yıllarca kalan göçmenlerin olduğu görülmektedir (Kalaylıoğlu, 2014). Bireyi göç etmeye iten en önemli unsurlardan biri de ekonomik sıkıntılardır. Maddi sıkıntı çeken aileler; para kazanmaları umuduyla, eğitim görmüş çocuklarının daha kentsel bölgelere göç etmelerine müsaade etmişlerdir. Aldığı eğitimin karşılığı olarak daha yüksek standartlarda yaşamak isteyen bireyler de göç etmeye karar vermiştir. Eğitim almamış olan, kendi ülkesinde de çalışmayan kadınlar ise, göç ettikten sonra sigortasız ve düşük ücret ile çalışmak durumunda kalmıştır. Türkiye’de göçmenlerin çalıştığı alanlar, geldikleri ülkelere göre değişebilmektedir (Şahin, 2015). Göçmen ve sığınmacı kadınların genel olarak ekonomi ve sosyal anlamda daha zor şartlara maruz kaldıkları görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle maddi bir karşılığı olmaksızın ev işlerini üstlenmektedirler. Aile içinde yaşanan ekonomik durumlardan dolayı düşük ücretli ve yasa dışı işlerde çalışmak zorunda oldukları görülmektedir (Lotfi ve Çelik, 2019). Ekonomik sebeplerle Türkiye’ye göç eden kadınların son yıllarda temizlik, eğlence ve turizm alanlarında yaygın olarak istihdam ettikleri görülmüştür (Kaşka, 2005). İranlıların dünyanın farklı ülkelerine göç etmeleri uzun bir süre uluslararası göç kaynaklarında görülmektedir. İranlılar yüzyıldan fazla bir süredir sadece çalışmak ve eğitim almak amacıyla göç etmektedir. İranlıların uluslararası göçü, 1980’lerde yani İslam Devrimi sonrası daha çok siyasal nedenler sebebiyle ve sığınma amaçlıyken, 1990’ların ortasından itibaren daha çok ekonomik ve daha az siyasal olarak göçün olduğu görülmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yabancıların Çalışma izinleri (2006) verilerine bakıldığında; İran İslam Cumhuriyeti Yabancıların çalışma izinleri süreli izin 1782 iken, süresiz iznin 3 olduğu görülmüştür (Kalaylıoğlu, 2014).

Göç ile bireyler kendi sosyal ortamlarından ayrılarak başka bir çevreye dahil olma sürecine girerler. Göç olgusunun hızlı bir şekilde artması ile özellikle büyük şehirlerde başta sosyal sıkıntılar olmak üzere sağlık, eğitim, iş gibi alanlarda ciddi zorluklarla karşılaşılmaya başlanmıştır. Bu sorunlar, geleneksel roller yüklenen ve ev içi düzeni sürdürmesi beklenen kadınlar üzerinde daha büyük zorluklar yaratmaktadır. Göçmen bireyler göç ettikleri ülkede kendilerini ötekileştirilmiş hissetmektedirler. Ötekilik algısı da birbirlerine karşı ön yargılı

olmalarına sebep olmaktadır. Göçmenlerin yaşadığı sosyal dışlanmanın ana sebebi gittikleri ülkenin yasal mevzuatlarından dolayı yasadışı durumda kalmalarıdır. Bu duruma düşmeleri göçmenlerin risk bakımından yüksek koşullarda yaşama ve çalışmalarına sebep olmaktadır. Yaşamlarını sürdürmek için en kötü koşullarda bile çalışmayı kabul etmektedirler (Dedeoğlu, 2011). Göçmenlerin üzerlerine düşen görev, yaşadıkları topluma ve o toplumun kültürüne uyum sağlamak iken, o toplumda yaşayan insanlara düşen görev ise entegrasyonun gerçekleştirilebilmesi için doğru altyapının hazırlanması gerektiğidir. Yapılmış olan araştırmalara göre; göç etmiş bireylerin ekonomide yer edinme oranlarının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Göçmenler yeni yerleştikleri ülkede ekonomik olarak dezavantajlı grubu temsil etmektedirler. Toplumda göçmenlerin en önemli statüleri arasında yeni yerleştikleri ülkenin dilini öğrenmek ve ülkenin iş hayatında yer edinebilmek gelmektedir (Ciğerci- Ulukan, 2008). Göçmenin geldiği ülkenin resmi dilini bilmemesi, iş bulamamasına ya da düşük ücretli ve geçici işlerde çalışmasına neden olmaktadır. Göçmen ve eğitim konusunun ele alındığı bir diğer nokta ise göç eden erkekler ve kadınlar arasında eğitimi çoğu kültüre göre kadınlara nazaran erkeğin alması gerektiğidir. Ataerkil zihniyette erkeğin ailenin geçimini sağlaması gerektiğinden eğitim hakkının erkekten yana kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra İran'da İslam devrimi sonrası ortaya çıkan eğitim politikası ile birlikte başörtüsü zorunlu hale getirilip karma eğitim kaldırılmıştır. Cinsiyete dayalı eşitsizlikler kadınların eğitim hayatını oldukça etkilemektedir. İran'da yaşayan kadınların göç etmelerinin en büyük sebebinin eğitim haklarından yararlanmak olduğu görülmektedir. Göçmenlerin eğitim konusunda oldukça yetersiz olduğunun bilinmesine karşın Türkiye bu konuda yeterince bilimsel çalışma ortaya koyamamıştır. Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı verilerine göre; yabancı çocukların çoğunluğunu İran, Irak, Azerbaycan, Özbekistan, Afganistan ve Bulgaristanlı çocuklar oluşturmaktadır (Ereş, 2015).

Bu çalışma ile vurgulanmak istenen bir diğer olgu da, göç alanında çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının süreç içerisinde gösterecekleri rol ve görevlerinin önemidir. Sosyal Hizmet Uzmanlarının eğitim, danışmanlık, arabuluculuk ve kaynaklara ulaştırma gibi rolleri göçmenlere yönelik çalışmalarda sıkça kullanılmaktadır. Bunun yanında göçmenlere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının makro düzeyde hak temelli politikalarla desteklenmesinin gerekli olduğu öngörülmüştür. Bu destek sayesinde göç ile çalışmaların odağında sosyal adalet ve insan hakları ilkelerini kapsayan sosyal hizmet mesleğinin çalışanları olan Sosyal Hizmet Uzmanlarının sürece dahil edilmeleri önem taşımaktadır (Zubaroglu Yanardağ, Yanardağ ve Avcı, 2020).

*Araştırmanın problemi;* göç süreci, bireylerde genel olarak risk oluşturmada, bireylerin yaşamında ciddi değişikliklere neden olmaktadır. Göçmenler, göç ettikleri ülkenin kültürü, dili, ekonomisi, eğitimi kendi ülkelerinden farklı olduğu için o ülkenin politikalarına uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler. Uyum sağlama sürecinde bireylerin ekonomisinde, eğitiminde ve sosyal hayatında birçok problem görülebilmektedir. Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınlar bu süreçte sosyal, ekonomik ve eğitim alanlarında büyük zorluklar yaşamaktadır. Bu zorlukların en önemlisi de işsizliktir. İşsizliğin sebebi ise bireylerin dil probleminin olmasıdır. Genel olarak ifade edilirse Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınların, göç sürecinde yaşadıkları zorlu yaşam durumlarının değerlendirilebilmesi ve çözüm önerileri ile göçmen kadınların göç süreci ile başarılı bir şekilde başa çıkabilmelerinde etkili olacaktır. Bireyler göç ile başa çıkabilmek için aileden ve içinde bulunduğu çevreden destek almak durumdadır. Bu desteklerin işe yaraması durumunda bireyler göç ettiği ülkeye daha kolay uyum sağlayabilmektedir. Günümüzde göç olgusu hızla artan ve toplumların yapısında değişiklik yaratan bir hareketliliktedir. İç göç ve dış göçün bireye ve topluma etkileri ile ilgili birçok araştırma yapıldığı görülmektedir.

*Bu araştırmanın genel amacı; Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınların sosyo-ekonomik durumlarının değerlendirilmesidir. Bu genel amaca bağlı olarak geliştirilen alt amaçlar soru cümleleriyle şu şekilde ifade edilmiştir:*

1. İranlı göçmen kadınların sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
2. İranlı göçmen kadınlar için göç olgusunun aile ilişkilerine etkisi nelerdir?
3. İranlı göçmen kadınların hayatında göç, en çok hangi alana etki etmiştir?
4. İranlı göçmen kadınların yaşı ve Türkçe eğitim alma durumları arasında ilişki var mıdır?
5. İranlı göçmen kadınların yaşları ve düzenli işte çalışma durumları arasında ilişki var mıdır?
6. İranlı göçmen kadınların kendi isteğiyle göç etme durumları ile aile yapıları arasında ilişki var mıdır?

## **2. YÖNTEM**

### **2.1. Araştırmanın Modeli**

Bu çalışma, nicel araştırma tasarımı ile gerçekleştirilmiştir. Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınların sosyo demografik özellikleri, resmi ve resmi olmayan çevrelerden yardım alma durumları, göç ve sonuçlarıyla baş etme durumları, ekonomi, eğitim ve sosyal durumları genel tarama modeli ile incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınların yaş ve düzenli bir işte çalışma durumları, yaş ve Türkçe eğitim alma durumları, göçün aile üzerindeki etkisi arasındaki ilişki ilişkisel tarama modeli ile incelenmiştir.

### **2.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi**

Bu araştırmanın evrenini İstanbul ilinde yaşayan ve Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında tüm evren ile çalışma imkânı mümkün olmamış ve evrenden örneklem seçimi gerçekleştirilmiştir. Örneklem yöntemi olarak olasılığa dayalı olmayan örneklem yöntemlerinden kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Örneklem ulaşmak adına İstanbul ilinde yaşayan ve Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınlardan birçoğuna ulaşılmış ve araştırmaya katılımları sağlanmış, ardından bu katılımcıların farklı katılımcılara ulaşarak araştırmaya dahil etmelerine ve araştırma örneklemini genişletmelerine imkân tanınmıştır. Araştırma örneklemini İstanbul ilinde yaşayan ve Türkiye'ye göç etmiş 101 kadın birey oluşturmaktadır.

### **2.3. Veri Toplama Araçları**

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu kullanılmıştır.

*Görüşme Formu:* Bu form, araştırma amacına uygun olarak katılımcıların sosyodemografik özelliklerini ve göç olgusunun katılımcıların yaşamları üzerindeki etkilerini belirleyebilmek adına araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Formda 32 soru yer almaktadır. Türkçe bilmeyen katılımcılar için formun Farsça versiyonu oluşturulmuş ve anadili Farsça olan ancak uzun yıllardır Türkiye'de yaşamakta olan iki akademisyen tarafından Türkçe ve Farsça görüşme formlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Formlardaki soruların doğru şekilde çevrildiğinden ve gerektiği şekilde algılandığından emin olunmuş ve ardından Türkçe bilmeyen katılımcılara formun Farsça versiyonu uygulanmıştır.

### **2.4. Veri Toplama Süreci**

Veri toplama sürecine başlamadan önce görüşme formu araştırmacı tarafından Google Forms platformundan faydalanılarak elektronik ortama aktarılmıştır. Ardından araştırmacı

İstanbul'da yaşayan Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınlar ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirmiş ve bu görüşmelerde formun bağlantısını katılımcılar ile paylaşarak elektronik ortamda mobil cihazları üzerinden katılım sağlamalarına imkân tanımıştır. Araştırmacı yüz yüze görüşme sağladığı katılımcılardan formun bağlantısını araştırmaya dahil edilebilecek özellikleri taşıyan diğer bireylerle paylaşımlarını rica etmiş ve bu kapsamda kartopu örnekleme yöntemine sadık kalınarak araştırma örneklemine ulaşılmıştır. Yüz yüze görüşülen her katılımcı araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmaya gönüllü katılımları sağlanmıştır. Elektronik ortama aktarılmış görüşme formu üzerinde oluşturulan bilgilendirme metni aracılığıyla bireylerin tamamının kendi istekleri ve bilgileri dahilinde araştırmaya gönüllü katılımları sağlanmıştır.

Çalışmanın etik kurul izni, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 20.09.2019 tarihinde alınmıştır. Çalışmaya katılmış kadınların ise açıklanmış onam formu ile onayları alınmıştır.

### 2.5. Verilerin Analizi

Görüşme formları aracılığıyla elde edilen verilerin araştırmacı tarafından gerekli kontrolleri sağlanmış ve veriler SPSS 20.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı nitelikteki frekans analizlerinden faydalanılmıştır.

### 3. BULGULAR

“Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınların sosyo-ekonomik durumlarının değerlendirilmesi” isimli araştırma sonucunda katılımcılardan elde edilen bulgular, tablolar ve yorumlar eşliğinde sunulmuştur.

**Tablo 1.**Türkiye'ye göç etmiş İranlı Kadınların Sosyo Demografik Durumları

Özellik	N	%
<b>Yaş</b>		
18-25	9	8,9
26-30	21	20,8
31-40	61	60,4
40 ve Üstü	10	9,9
<b>Eğitim durumu</b>		
İlkokul	2	2,0
Ortaokul	1	1,0
Lise	14	13,9
Üniversite	84	83,2
<b>Medeni Durum</b>		
Bekar	46	45,5
Evli	55	54,5
<b>Düzenli İşe Sahip Olma Durumu</b>		
Evet	27	26,7
Hayır	74	73,3
<b>Aylık Gelir</b>		
0-1000	14	13,9
1001-2000	13	12,9
2001-3000	48	47,5
3001 ve üstü	26	25,7

<b>Gelirin geçime yeterli olma durumu</b>		
Evet	35	34,7
Hayır	66	65,3
<b>Gelir düzeyinin yaşanan sorunlarla baş etmede etki durumu</b>		
Evet	46	45,5
Hayır	55	54,5
<b>Çocuk Sahibi Olma Durumu</b>		
Çocuğu var	47	46,5
Çocuğu yok	54	53,5
<b>Katılımcıların ailesinin Türkiye’de yaşama durumu</b>		
Evet	22	21,8
Hayır	79	78,2
<b>Ev sahibi olma durumu</b>		
Evet	11	10,9
Hayır	90	89,1
<b>Sosyal güvence durumu</b>		
Evet	71	70,3
Hayır	30	29,7
<b>Hanede yaşayan kişi sayısı</b>		
1	24	23,8
2	26	25,7
3	33	32,7
Üçün üzerinde	18	17,8
<b>Eşin çalışma durumu</b>		
Düzenli bir işte çalışıyor	59	53,6
Düzenli bir işte çalışmıyor	51	46,4
<b>Sosyal yardım alma durumu</b>		
Evet	2	2,0
Hayır	99	98,0
<b>Türkçe eğitim alma durumu</b>		
Evet	41	40,6
Hayır	60	59,4
<b>Türkiye’de eğitime devam etme durumu</b>		
Evet	23	22,8
Hayır	78	77,2

Çalışmaya katılan kadın bireylerin yaşlarına bakıldığında 31-40 yaş aralığına sahip bireylerin (%60,4) çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde %83,2’sinin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların 46’sı

bekar (%45,5), 55'i evlidir (%54,5). Katılımcıların %73,3'ü düzenli bir işe sahip olmadığını belirtmektedir. Araştırmaya katılım sağlayan kadın bireylerin 14'ünün aylık geliri 0-1000 TL arasındayken (%13,9), 13'ünün 1001-2000 TL arasında (%12,9), 48'inin 2001-3000 TL arasında (%47,5) ve 26'sının 3001 TL ve üzerindedir (%25,7). Araştırmaya katılım gösteren bireylerin %65,3'ü gelirlerinin geçinmek için yeterli olmadığını ve %45,5'i yaşanan sorunlarla baş etme noktasında gelir düzeyinin etkili olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların %53,5'i çocuk sahibi değildir ve %89,1'inin kendine ait evi bulunmamaktadır. Katılımcıların %78,2'sinin ailesi Türkiye'de yaşamamaktadır. Araştırmaya katılan kadınların hanelerinde yaşayan kişi sayılarına bakıldığında 24'ünün yalnız yaşadığı (%23,8), 26'sının iki kişi yaşadığı (%25,7), 33'ünün üç kişi yaşadığı (%32,7) ve 18'inin aynı hanede üç kişiden fazla yaşadıkları (%17,8) bilgisi edinilmiştir. Katılımcıların %70,3 gibi büyük bir çoğunluğu sosyal güvenceye sahip olmadığını belirtmekte ve %46,4'ü ise eşinin düzenli bir işte çalışmadığını ifade etmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı (%98) sosyal yardım almadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %59,4'ünün Türkçe eğitim almadığı, %77,2'sinin ise Türkiye'de eğitimine devam etmediği görülmüştür. Katılımcılardan alınan bilgiler incelendiğinde ise dil sorunundan dolayı eğitimlerine devam etmedikleri, yarı zamanlı işlerde çalıştıkları için ekonomik açıdan sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

**Tablo 2.**Türkiye'ye Göç Etmiş İranlı Kadınların Göç Olgusu ile İlgili Paylaşımları

Özellik	N	%
<b>Kendi isteği ile göç etme durumu</b>		
Evet	93	92,1
Hayır	8	7,9
<b>Türkiye'ye göç etmeyi ilk tercih olarak görme durumu</b>		
Evet	69	68,3
Hayır	32	31,7
<b>Göç ile aile ilişkileri değişme durumu</b>		
Evet	10	9,9
Hayır	91	90,1
<b>Ailede göçten etkilenme durumu</b>		
Anne	81	80,2
Baba	12	11,9
Çocuk	6	5,9
Büyükanne	2	2
<b>Aile yapısında değişiklik durumu</b>		
Evet	14	13,9
Hayır	87	86,1
<b>Göçün iş hayatına etkisi</b>		
Evet	68	67,3
Hayır	33	32,7



<b>Göçmenlerin dayanışma durumu</b>		
Evet	81	80,2
Hayır	20	19,8
<b>Kendisini kötü hissettiği zaman destek alma durumu</b>		
Kendim Çözerim	40	39,6
Aileden Destek Alırım	41	40,6
Akrabamdan Destek Alırım	14	13,9
Arkadaştan Destek Alırım	3	3,0
<b>Sosyal aktivite durumu</b>		
Evet	61	60,4
Hayır	40	39,6
<b>Cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma durumu</b>		
Evet	16	15,8
Hayır	85	84,2

Katılımcıların %92,1'inin kendi istekleriyle göç ettikleri ve %68,3'ünün ise Türkiye'yi göç etme noktasında ilk tercih olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin %90,1'nin göç süreci sonrasında aile ilişkilerinde herhangi bir değişimin meydana gelmediği, ailede göç sürecinden en çok etkilenenin ise %80,2 ile anneler olduğu ortaya konmuştur. Katılımcıların %86,1'i göç süreci sonrasında aile yapısında herhangi bir değişimin gerçekleşmediğini bildirmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin %67,3'ü göçün iş hayatları üzerinde etkisinin olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların %80,2'si kendileriyle aynı durumda olan insanlar ile dayanışma içerisinde olduğunu bildirmektedir. Katılımcıların kendilerini kötü hissettikleri zamanlardaki destek alma durumları incelendiğinde %39,6'sının kendi başına çözüm üretmeye çalıştığı, %40,6'sının ailesinden, %13,9'unun akrabasından ve %3'ünün ise arkadaşından destek aldığı görülmüştür. Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin %60,4'ünün sosyal aktiviteler katılım sağladıkları ve %84,2'sinin herhangi bir şekilde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadıkları görülmüştür.

Görüşmede, kadınların İran'da ekonomi ve kadın hakları olarak zor durumda kalmaları, göç sürecinin kendi istekleriyle gerçekleştiği ve tercihlerinde ilk sıranın Türkiye olduğu vurgulanmıştır. Türk kültürünün İran kültürüne yakın olması, aile ilişkilerinde ve yapısında değişikliğe sebep olmadığı belirlenmiştir. Göçün yalnızca iş ve eğitim hayatlarını etkilediği, bu sebeple kendi meslekleri dışındaki alanlarda çalışmak zorunda kaldıkları saptanmıştır.

**Tablo 3.** Göç Süreci Sonrasında Katılımcıların Türkiye'de En Fazla Zorlandıkları Alanlar

Özellik	N	%
Dil	8	7,9
Ekonomi	33	32,7
Eğitim	2	2,0
Sosyal	5	5,0
Hepsi	39	38,6
Diğer	14	13,9

Göç süreci sonrasında katılımcıların Türkiye’de en fazla zorlandıkları alanlara bakıldığında; %7,9’unun dil, %32,7’sinin ekonomi, %2’sinin eğitim, %5’inin sosyal, %38,6’sının dil, ekonomi, eğitim ve sosyal alanların hepsinde ve %13,9’unun ise diğer alanlarda zorlandığı görülmüştür. Bu sebeple, iş ve eğitim hayatlarının olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir.

#### 4. Tartışma ve Sonuç

Göç olgusu, bireyin sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim ve istihdam durumunu etkilemektedir. Yapılan bu çalışma ile göçün kadının ekonomi, eğitim, sosyal ve çalışma durumu üzerindeki etkisine değinilmiştir. Göç ettikleri yerlerde ekonomik yoksunluk nedeniyle yaşanan sosyal destek eksikliği, sosyal işlevselliğin kaybı, sosyal güvencenin olmaması ve yaşam tarzındaki farklılıklar ile uyum sorunları, göç eden bireyin yaşamını olumsuz etkilemektedir. Yaşanan bu olumsuzluklardan en çok kadınların etkilendiği gözlemlenmektedir. Araştırmada kadınların çoğu kendi istekleriyle göç ettikleri ve göçün aile yapısında değişikliklere sebep olmadığı görülmektedir.

Araştırmada kadınların, göç olgusunun mevcut hayatlarını, ekonomik ve istihdam açısından olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Göçmenlerin en önemli sorunlarından biri işsizliktir. Bu sorun göç eden bireyi ve içinde bulunduğu toplumu etkilemektedir. Göç etmiş bireylerin genellikle eğitim düzeyinin düşük olması ve iş hayatına uymada zorluklar yaşaması işsizliğe neden olan sorunların başında gelmektedir. Özellikle kadınlar göç sürecinde ekonomik olarak zorluk yaşamakta ve beklentilerin artması gibi olumsuz durumlarla karşılaşmaktadır (Bozan, 2014). Kadınların erkeklere göre daha özel işlerde çalışmakta ve yarı zamanlı ya da günlük olan yani geçici ve güvencesiz işlerde oldukları görülmektedir. İşverenler bu noktada yasaların eksikliğini kullanarak bu durumu fırsata çevirmektedir (Coşkun, 2005).

Araştırmada kadınların aylık gelirin düzensiz işlerde çalışmaları sebebiyle yetersiz olduğu ve ekonomik sorunlarının ortaya çıktığı görülmüştür. Ekonomik sorunla baş etme konusunda zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Türkiye’de İranlılar niteliksiz, düşük ücretli, kayıt dışı, geçici ve işlerde örneğin garsonluk, emlakçı, tür lideri ve İngilizce öğretmenliğinde vb. işlerde çalışmaktadırlar. Çalışma şartların temel belirleyicilerinden olan ücretlerle ilgili dezavantajlı durum olduğu belirlenmiştir: İlki ücretlerin çok düşük olmasıdır. Bu konuda cevap verenlerin ücretleri benzer göstermekte olup günlük 25-50 TL, aylık 700-1250 TL arasında değişmektedir. Bu sebepten dolayı kayıt dışılık, ücretlerin günlük hesaplanıp aylık olarak ödenmesine yol açmaktadır. Ayrıca çalıştıkları tüm sektörlerde İranlı çalışanlar Türk çalışanlarından yaklaşık yarısı kadar ücret almaktadır (Kalfa Topateş, Durmaz ve Topateş: 2017).

Buz’un (2007) çalışmasının sonucuna göre;

*“İran’da öğretemdim. Burada bulaşıkçılık yapıyorum. Düzenli bir işim, maaşım varken şimdi düzensiz bir işim ve çok az maaşım var. Çalışmamın karşılığını da alamadım, paramın çoğu içeride kaldı” (Görüşme 40, kadın, İran).*

*“Çalışan kadın iken şimdi çalışmamak zor geliyor ama yapacağım bir şey yok. Annem para gönderiyor onunla geçiniyorum. Erkekler daha rahat iş bulup çalışabiliyor, kadınlar her türlü işi yapamıyorlar” (Görüşme 21, kadın, İran).*

Çalışmada elde edilen diğer bir sonuç ise; göç olgusunun kadınların aile ilişkileri ve yapısında toplumsal olarak olumsuz etkilenmediği belirlenmiştir. İranlı mülteci ve sığınmacıların göç deneyimlerinde ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel olmak üzere çok farklı değişkenler rol oynamaktadır (Kalfa Topateş ve diğer, 2017). Göçmenler, dil veya mesleki sorunlar nedeniyle genellikle işsizlik veya yarı zamanlı istihdam sorunları yaşamaktadırlar (Erez, 2000). Yapılan bu çalışmanın sonuçlarına göre dil sorunu kadınların en çok eğitim ve çalışma durumlarını olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

Göçmenler için dil becerileri, bireysel insan sermayesinin önemli bir yönüdür ve istihdam başarısının belirleyicisidir. Göçmenin hedef ülkenin dilini yeterince bilmediğinde, daha düşük bir eğitim seviyesi gerektiren işlerde çalışmaya teşvik edilebilir. Göçmenlerin dil sorunları; istihdam, ücretler ve iş ayrımcılığı açısından etkilediğini görülmektedir (Pieronia, Agostinob and Lanaric, 2019). Dustmann ve Fabbri (2003) araştırmalarına göre, İngilizce bilmeyen göçmenler için İngiltere'de istihdam olasılığının%22 oranında azaldığı ortaya çıkmıştır. Gonzales'e göre (2010), dil becerilerinin eksikliğinin İspanya'daki istihdam üzerindeki önemli bir şekilde olumsuz yönde etkilediğini vurgulamıştır. Yao ve van Ours araştırmalarına göre, Hollanda'daki göçmenlerin dil sorunları ücretlerin etkilediği görülmüştür (Zschirnt and Ruedin, 2016).

Göç edilen ülkenin eğitim düzeyi ile göçmenlerin eğitim düzeyindeki farklılık hem göç edenleri hem de ev sahibi ülkeyi etkilemektedir. Bu etkilerden önemli bir faktör ekonomiktir. Göç eden bireyin eğitim düzeyi ve kalitesi, göç ettiği ülkede istihdamına yön vermektedir (Ereş, 2015). Yapılan bu araştırmanın sonuçlarına göre; kadınların eğitim durumlarının yüksek olduğu fakat Türkiye'de yaşanan dil ve ekonomik sorunlardan dolayı eğitimlerine devam edemedikleri ortaya çıkmıştır.

Sosyal dışlanma olgusu kadın açısından ele alındığında, kadının toplumsal yaşamdaki varlığını ihmal etmeye neden olan ve onun toplumla bütünleşmesini önleyen ekonomik, politik, kültürel, fiziksel, sosyal kurum ve hizmetlerin dışında kalması şeklinde ifade edilebilir. Kadınlar eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, siyaset, çalışma yaşamı ve sivil toplum kuruluşları gibi sosyal faaliyet alanlarında cinsiyetçilik veya ayrımcılık kaynaklı çeşitli engellerle karşılaşmaktadırlar. Bir yandan iş gücü piyasalarına, gelir getirici faaliyetlere, eğitim ve öğretim imkânlarına ulaşımında zorluklarla karşılaşırken, diğer yandan da toplumsal ve çevresel ağlar ve etkinlikler kurmasında engeller oluşturmaktadır (Arabacı, Hasgül ve Serpen, 2016). Yapılan çalışmada, İranlı Göçmen kadınların dışlanmaya maruz kaldıkları en önemli etkenin dil sorunu olduğu ortaya çıkmıştır.

Göç etmiş bireyler genellikle yerleştikleri ülkede sosyal hizmetten ve sağlayacağı yardımdan faydalanırlar. Önemli olan durum göçmenlerin bu yardımlara bağlı olmadan da yaşayabilmeleridir. Bunların yanında göçmenler genellikle düzenli olmayan göçlerde bulunmakta ve vergi ödemekte güçlük çekmektedir. Devlet bu konuda önlemler almaktadır (Çoşkun, 2005).

Yapılan araştırmada özetle; İranlı göçmen kadınların dil, eğitim ve ekonomik gereçlerin yetersizliğinden dolayı sorun yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada;

- Göçmenler için Türkçe öğrenmeyi zorunlu kılarak devlet ve özel kuruluşlardan destek olarak dil eğitimi verilmesi önerilebilir.
- Göçmen kadınlara mesleki eğitimle vererek mesleki beceriler kazandırılması ve kadınlara gelir kaynakları yaratma olanaklarını sağlanmalıdır. Kurslar yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri tarafından verilmesi önerilebilir.
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfında olan sosyal hizmet uzmanları mesleği olmayan göçmen kadınların yeteneklerine göre belediyelerde kurslara yönlendirmek ve yeteneklerine uygun İŞKUR' dan destek almaları sağlanması önerilebilir.
- Göçmenler sosyal ve kültür açısından problem yaşadıkları görülmektedir. Sosyal hizmet odaklı çalışmalarda göçmenlere psiko-sosyal yönde güçlendirmeye yönelik çalışmalar planlanması önerilebilir.
- Göçmenlerin haklarını savunmak, öğretmek ve toplumda kabul edilebilirliğini sağlamak açısından göç idaresinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının istihdamı sağlanması önerilebilir.
- Göçmenlerle ilgili politikaların ve mevzuatın geliştirilmesi önerilebilir.

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın kayıt dışı istihdamın yarattığı hak ihlallerini önlemek için göçmen işçi çalıştıran işyerlerini denetime tabi tutması önerilebilir.

## KAYNAKÇA

- Arabacı, Z., Hasgöl, E. ve Serpen, A.S. (2016). Türkiye’de kadın göçmenlik ve göçün kadın sağlığı üzerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*,16(36), 129-144.
- Arslan, E. (2012). Etnik farklılık, Kendini anlamlandırma ve göç: Denizli’ye Doğudan göç eden kadın ile Batıdan göç eden kadın kimlik ve cinsiyet deneyimler. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Bayraklı, C. (2007). Dış göçün sosyo-ekonomik etkileri: görece göçmen konutlarında yaşayan Bulgaristan göçmenleri örneği. Yüksek Lisans Tez. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozan, İ. (2014). Türkiye’de iç göç hareketleri ve göçün eğitim üzerindeki etkisi: bir durum çalışması. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve insan hakları. *Moment Dergi. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 60-80.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(2), 37-50.
- Ciğerci-Ulukan, N. (2008). Göçmenler ve işgücü piyasası: Bursa’da Bulgaristan göçmenleri örneği. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Coşkun, E. (2005). Uluslararası göç teorilerinde kadınlar, batı Avrupa ülkelerine göç, göçmen politikaları ve kadın göçmenlerin ekonomiye katkısı. Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dedeoğlu, S. (2011). Türkiye’de göçmenlerin sosyal dışlanması: İstanbul hazır giyim sanayinde çalışan Azerbaycanlı göçmen kadınlar örneği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 66(1),31-47.
- Ekici, S.; Tuncel G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(1),25-30.
- Ereş, F. (2015). Türkiye’de göçmen eğitimi sorunsalı ve göçmen eğitiminde farklılığın yönetimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 17-24.
- Erez, E. (2000). Immigration, culture conflict and domestic violence/woman battering. *Crime Prevention and Community Safety: An International Journal*, 2(1), 27-36.
- Kalaylıoğlu, Y. A. (2014). Uluslararası göç bağlamında Bourdieu’nun kavramları: Ankara’da yaşayan İranlılar örneği. *İdeal kent Dergisi*, 5(14), 182-205.
- Kalfa Topateş, A., Durmaz, N. ve Topateş, H. (2017). Araf’ta kalmak: Denizli’de yaşayan İranlı sığınmacı ve mültecilerin çalışma deneyimleri. *Farklılıklar, çatışmalar ve eylemlilikler çağında sosyoloji VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi bildiriler kitabı*, (24), 341-345.
- Kandemir, O., Bakırtaş, O. (2010). Gelişmekte olan ülkeler ve beyin göçü: Türkiye örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,18(3), 961-974.
- Kaşka, S. (2005). Ev içi hizmetlerin küreselleşmesi ve Türkiye’deki göçmen kadınlar. *Tes-İş Sendikası Dergisi*, 3,49-54.

- Khodaviren, M. (2015). *Migration of Iranian women to the UK*. Submitted to the University of Hertfordshire in partial fulfilment of the requirement of the degree of MA by Reserch.
- Lotfi, S., Çelik-Gümüş, G. (2019). Ekonomi ve çalışma yaşamı bağlamında sığınmacı ve göçmenlerle sosyal hizmet. Göktuna Yaylacı, F. Ed. İçinde. *Türkiye’de sığınmacı, mülteci ve göçmenlerle sosyal hizmetler*. Transnational Press London, 99-112.
- Özdemir, M. (2008). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme süreci. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pieronina, L., Agostinob, G. and Lanaric, D. (2019). The effects of language skills on immigrant employment and wages in Italy. Munich Personal RePEc Archive. Department of Political Science, University of Perugia, Department of Economics, Roma Tre University, Department of Medicine, University of Perugia. JEL codes: J15, J20, J31:1-32.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik araştırmalar dergisi*,18(31), 1-13.
- Şahin, Ç. (2015). Türkiye’de göçmen işçiler sorunu. *Toprak İşveren Sendikası*.
- Şeker, D. ve Uçan, G. (2016). Göç sürecinde kadın. *CBÜ Sosyal bilimler dergisi*, 14(1), 200-214.
- T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Giriş-Çıkış İstatistikleri. (2018). <https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>. Erişim Tarihi: 5.09.2019.
- Topçu, S. (2006). Göç eden ve göç etmeyen kadınların sağlığı geliştirme davranışlarının değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- TÜİK (2016-2017). Uluslararası göç istatistikleri, 2017/ İllere ve vatandaşlığa göre Türkiye’ye gelen ve Türkiye’den giden göç.
- TÜİK. (2019). Uluslararası Göç İstatistikleri, 2018. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30711> Erişim Tarihi: 5.09.2019.
- TÜİK. (2020). Uluslararası Göç İstatistikleri, 2019. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33709> Erişim Tarihi: 30.01.2021.
- Varol, N. ve Gültekin, T. (2016). “Etkin bir göç faktörü: afetler.” *AÜDTCF, Antropoloji Dergisi*, (32), 43-51.
- Zschirnt, E. ve Ruedin, D. (2016). Ethnic discrimination in hiring decisions: a meta-analysis of correspondence tests 1990- 2015. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42 (7), 1115 – 1134.
- Zubaroglu Yanardağ, M., Yanardağ, U., Avcı, Ö. (2020). Avrupa Birliği ve Türkiye’de göç politikalarını etkileyen bazı gelişmeler ve sosyal hizmet mesleği açısından bir tartışma. *Arch Health Sci Res*, 7 (1), 95-103.